

НАРАТИВ СТРАЖДАНЬ І БОГОСЛОВ'Я ЖИВОЇ НАДІЇ В ПЕРШОМУ ПОСЛАННІ АПОСТОЛА ПЕТРА

Анотація. В статті представлений розгляд богословського нарративу страждань і втіхи живої надії в дискурсі Першого послання Петра. Тема страждань і надії стала актуальною в контексті російської військової агресії, від якої потерпають тисячі християн України. Війна породжує нову реальність в якій піднімаються нові питання, в тому числі питання причини страждань і ставлення Господа до страждаючих і тих, хто їх спричинив. В текстах Петра під стражданням розуміється переслідування за переконання, ініціатором яких є ворог людської душі і його земні послідовники. Автор послання чітко показує ставлення Господа до страждаючих і тих, хто є причиною страждань. В тексті послання представлено, як варто поводитися в часи випробування стражданням маючи живу надію на Господа Ісуса Христа, яка виражається не лише есхатологічними очікуваннями, а й спроможністю переносити страждання молячись за пригноблених, радіючи Господом і роблячи добро тим, хто його потребує.

Ключові слова: *нарратив страждання, жива надія, випробування, радість, довіра Господу, ставлення до ворога.*

Vitalii Stankevych: *Narrative of suffering and the theology of living hope in the First Epistle of the Apostle Peter.*

Annotation. The article presents an examination of the theological narrative of suffering and the consolation of living hope in the discourse of the First Epistle of Peter. The theme of suffering and hope became relevant in the context of Russian military aggression, from which thousands of Ukrainian Christians are suffering. War gives rise to a new reality in which new questions are raised, including the question of the cause of suffering and God's attitude towards the suffering and those who caused them. In the texts of Peter, suffering is understood as persecution for convictions, the initiator of which is the enemy of the human soul and his earthly followers. The author of the message clearly shows the Lord's attitude towards the suffering and those who are the cause of suffering. The text of the message presents how to behave in times of trial and suffering, having a living hope in the Lord Jesus Christ, which is expressed not only in eschatological expectations, but also in the ability to endure suffering by praying for the oppressed, rejoicing in the Lord and doing good to those who need it.

Key words: *narrative of suffering, living hope, trials, joy, trust in the Lord, attitude towards the enemy.*

Віталій Станкевич, кандидат філософських наук, викладач Таврійського християнського інституту та Одеської богословської семінарії, пастор церкви «Відродження». ORCID: 0000-0002-7666-6437 (Одеса, Україна).

ВСТУП

Український народ переживає особливі часи і проходить «випробування вогнем». Ще півтора року тому, вважалося, що життя поділяється на до пандемії і після. Багато процесів, таких як локдаун, соціальні дистанції, маски, вакцинація були темами, які жваво обговорювалися як публічно, так і кулуарно. Пам'ятаються вислови на кшталт, що світ вже не буде попереднім. Все змінилося 24 лютого 2022 року. Стало зрозуміло, що всі небезпеки COVID-19 в Україні враз стали неактуальними і мізерними. Війна – це найжахливіше, що можна пережити, такі слова чули українські діти від своїх батьків протягом декількох останніх поколінь. Війна – це страждання. Страждання, від якого потерпає кожен українець. Навіть якщо далеко від лінії фронту, навіть якщо не під окупацією завжди є висока ймовірність інших небезпек сучасної війни: ракетний обстріл, наліт дронів чи інформаційні атаки. Внаслідок чого ПТСР, панічні атаки, втома, сум, сльози, злість, праведний гнів, всілякі інші змішані відчуття стали невід'ємною реальністю когнітивного буття. І в такому стані, де безліч питань залишаються без відповідей потрібні якісь ліки, джерела живої води, потрібна втіха і надія.

Війна – це не лише страждання, але і можливість. Можливість для церкви та її богослов'я. Звичайно, перш за все церква здійснює молитви (1 Тим. 2:1-3) і активно приймає участь у соціальній сфері, але це не все на що спроможна церковна спільнота, адже церква має відповідне знання^[1]. За словами Карла Барта, тільки християнська спільнота здатна запропонувати те, що необхідно, адже вона не лише має знання, але і розуміє час^[2]. В цьому дискурсі Джошуа Серль пророчо задає вкрай актуальне запитання: «Що богослов'я може сказати тим «розп'ятим які уособлюють страждання Христа в сьогоденному світі?»^[3]. Андрій Шиманович описуючи стан церковної свідомості в час війн ХХ ст. пише наступні слова: «Відтоді жодна сфера людської діяльності та думки, зокрема теологія, не могла продовжувати жити так, як нібито нічого не відбулось опікуючись довоєнною проблематикою та даючи старі відповіді на деактуалізовані війною питання»^[4]. Іншими словами українське церковне богослов'я має запропонувати українцям, які страждають внаслідок російської війскової агресії, щось релевантне. Але проблема полягає в тому, що укра-

^[1] Карл Барт, *Оправдание и право*, Современное богословие (Москва: ББИ, 2006), 47, 52.

^[2] Карл Барт, *Христианская община и гражданская община*, Современное богословие (Москва: ББИ, 2006), 71.

^[3] Джошуа Серль, *Богослов'я у постхристиянському світі*, Сучасна протестанська теологія (Київ: Дух і літера, 2020), 19.

^[4] Андрій Шиманович, *Біблійна екзегетика Карла Барта: Монографія* (Черкаси: Олександр Третяков, 2022), 18.

їнські церкви, самі знаходяться в страждаючому стані і самі потребують втіхи, адже церква співіснує в одному світі з державою^[5]. З погляду богослов'я апостола Павла, віруючі не здатні потішати інших, якщо самі не пережили втіху (2 Кор. 1:3-4). Тому, в контексті страждань заподіяних внаслідок війни, варто здійснити богословську розвідку в тематику страждання і розпочати необхідно з рефлексії над священними текстами Біблії.

Мета цієї статті осмислити феномен втіхи живої надії в Першому посланні апостола Петра враховуючи контекст страждань. Увага буде зосереджена на екзегетично-богословському аналізу текстів, де мова йде про страждання і надію і суміжні з ними теми, основний акцент буде зосереджений на уривку 1 Пет. 1:3-12.

КОНТЕКСТ ПЕРШОГО ПОСЛАННЯ ПЕТРА: АВТОР, АДРЕСАТ І ОБСТАВИНИ СТРАЖДАННЯ

З раннього періоду церкви автором послання вважався апостол Петро, який був свідком страждань Ісуса Христа (1 Пет. 5:1). Проте, в бібліїстиці починаючи з початку XIX ст. є жвава дискусія стосовно авторства поданого епістолярного тексту^[6]. Так, наприклад, Юрген Ролоф пише, що послання представляє себе, що воно нібито належить Петру^[7]. Реймонд Браун також допускає, що це може бути більш пізній текст, хоча притримується більш традиційного погляду^[8]. Опоненти багатовікової традиційної позиції в питанні авторства представляють критичні аргументи проти того, що автором тексту, який прийнято називати Перше послання Петра, є саме Симон названий Петром^[9]. Незважаючи на представлені аргументи в цій ісагогічній дискусії, на сучасному етапі переважна більшість дослідників дотримується, що автором поданого послання є Петро, учень Ісуса Христа.

Необхідно також звернути увагу на те, через кого був цей епістолярний текст написаний. Мова йде про Силуана (1 Пет. 5:12). Для дослід-

^[5] Див. в Барт, *Оправдание и право*.

^[6] Дональд Гатри, *Введение в Новый Завет*, Библийская кафедра (Одесса: Одесская богословская семинария, 2005), 589.

^[7] Юрген Ролофф, *Введение в Новый Завет*, Современная библеистика (М.: ББИ, 2016), 181.

^[8] Рэймонд Браун, *Введение в Новый Завет*, вип. 2, Современная библеистика (М.: БИ, 2007), 321, 327, 332-334.

^[9] Детально з дискусією стосовно авторства Першого послання Петра можна познайомитися в Гатри, *Введение в Новый Завет*, 588-604; Браун, *Введение в Новый Завет*, 2:232-34; Петр Покорны і Ульрих Геккель, *Введение в Новый Завет. Обзор литературы и богословия Нового Завета*, Современная библеистика (М.: ББИ, 2012), 683-84; Ролофф, *Введение в Новый Завет*, 181-83; Дэвид Витон, «Первое послание Петра», в *Новый библейский комментарий: Новый Завет*, вип. 3 (СПб.: Мирт, 2001), 317-18.

ників Нового Завіту Силуан є загадковою особистістю. В поданому дискурсі необхідно задати два запитання. По-перше, мова йде про Силуана співробітника Павла, чи це інша особистість. По-друге, яка роль Силуана в написанні послання. Ю. Ролофф даючи відповідь на поставлені запитання вважає, що Петро і Силуан це псевдоніми, що було звичним з погляду теорії псевдоепіграфіки Барта Ермана і йому подібних^[10]. Також важко пояснити чому Силуан, співавтор текстів Павла (1 і 2 Солунян), є секретарем Петра^[11]. Складність такої позиції полягає в тому, що на Петра і на Павла споглядають через призму боротьби між юдеохристиянською і язичкохристиянською традицією^[12]. Якщо прибрати призму надуманої конфронтації (хоч наявність існування двох традицій не варто відкидати) то в тому, що Силуан допомагав Петру в написанні послання немає нічого незвичного. Цей прецедент є непоодиноким в Новому Завіті. З одного боку, відомо, що інший співробітник Павла, використовуючи проповідь Петра в Римі написав Євангелію відому сьогодні як Євангелія Марка, а з іншого обставини страждань об'єднують людей. Необхідно зазначити, що досліджуване послання також було написане з Риму, міста яке в перші століття християнства ототожнювалося з мучеництвом і стражданнями перших поколінь послідовників Христа.

Цікавим для дослідників Нового Завіту є питання адресату Першого послання. Петро в 1:1 використовує подібну формулу що і Яків (Як. 1:1), але адресатом послання є не християни-євреї, а християни-язичники^[13], що є неочікуваним з погляду того, що Петро є апостолом християн-євреїв, а Павло – язичників (Гал. 2:7-8).

Важливим в дискурсі наративу страждань є обставини в яких перебували ті, кому було написано послання. Адресатом є християни, які в діаспорі. Більшість із них були язичниками, яким, на думку Р. Брауна, була добре відома історія виходу ізраїльського народу, яка була невід'ємною частиною апостольської керигми. Також є припущення, що засновниками цих спільнот могли бути ті, які слухали проповідь Петра в день П'ятидесятниці (Дії 2:9)^[14]. Цю думку підтверджує порядок географічних центрів на початку послання, які виглядають, як запланований шлях для відвідування. Проте важливо зазначити, що адресат знаходиться на «чужині» (1 Пет. 1:1). Можливо, Петро порівнює те, що християни перебуваючи на землі не є вдома, використовуючи метафору мандрівників (1 Пет. 2:11).

^[10] Автор статті, на відміну від Ю.Ролоффа, сприймає Петра і Силуана як тих, про яких йде мова в новозавітних текстах.

^[11] Ролофф, *Введение в Новый Завет*, 182.

^[12] Джеймс Данн, *Единство и многообразие в Новом Завете: исследование природы первоначального христианства* (Москва: ББИ, 2009), 1–8.

^[13] Покорны і Геккель, *Введение в Новый Завет. Обзор литературы и богословия Нового Завета*, 683.

^[14] Браун, *Введение в Новый Завет*, 2:334-35.

З того, що адресат перебував далеко від дому, можна зробити логічне припущення, що спільнота складалася не лише з язичників. Також можливо першими читачами, були ті, котрі були вимушені втікати від переслідування описаних Лукою (Дії 8:1).

До кінця не відомо, хто був першим читачем, але в цьому дискурсі важливіше наступне: перебування на чужині по визначенню є стражданням. Звичайно, основна причина страждань це не лише перебування в діаспорі, а й інші загрози, які пов'язані з тиском поганської більшості на меншість, яка вступає в ідеологічно-богословську конфронтацію з оточуючим світом^[15].

НАРАТИВ СТРАЖДАННЯ

На початку, варто звернути увагу на лексичні особливості слів «випробування» і «страждання». В 1 Пет. 1:6 і в 4:12 використовується грецьке слово «πειρασμοίς», що згідно Вейсмана означає спокуса або випробування^[16]. Воно походить від слова πειρα, що перекладається як лезо. В 1:7 Петро використовує слово «δοκιμιον», яке перекладається як знаряддя випробування або засіб випробування^[17], інший варіант перекладу вказує на сам процес випробування і його результат – справжність та істинність^[18]. В цьому дискурсі завдання випробування – підтвердити істинність і довести справжність^[19]. Наступне слово, на яке варто звернути увагу, це слово «παιθήμα» (див. в 1 Пет. 1:11), що перекладається як страждання, нещастя, горе^[20], випадок, афект чи мандрівка^[21]. Ще варте уваги дієслово «πάσχω» (наприклад див. в 1 Пет. 2:19), як правило, це слово перекладають як страждати, терпіти, переносити і випробовувати^[22]. Клеон Роджерс пише, що слово «πάσχω» використовувалося з одного боку як посилене страждання, а з іншого як несправедливе^[23]. Лексичний аналіз показує, що випробування і страждання пов'язані між собою етимологічно. Також можна зробити висновок, що випробування і страждання показують справжній стан випробовуваного.

^[15] Ролофф, *Введение в Новый Завет*, 181.

^[16] А.Д. Вейсман, *Греческо-русский словарь*, 5ий вид. (СПб.: Издание Автора, 1899), 967.

^[17] Вейсман, 339.

^[18] *Краткий греческо-русский словарь Нового Завета* (СПб.: Библия для всех, 1995), 39.

^[19] Лиланд Райкен, Джеймс Уилхойт, і Тремпер Лонгман III, ред., *Словарь библейских образов* (СПб.: Библия для всех, 2005), 450.

^[20] *Краткий греческо-русский словарь Нового Завета*, 92.

^[21] Вейсман, *Греческо-русский словарь*, 919.

^[22] *Краткий греческо-русский словарь Нового Завета*, 97.

^[23] Клеон Л. Роджерс III, *Новый лингвистический и экзегетический ключ к греческому тексту Нового Завета* (СПб.: Библия для всех, 2001), 870.

Необхідно звернути увагу, що Петро з перших рядків свого епістолярного тексту акцентує увагу читача не на стражданнях, які відіграють не останню роль в сюжетній лінії послання, а більше на Господі, про Якого пише, що саме Він дозволив бути адресатам в обставинах в яких вони знаходяться (1 Пет. 1:2). Перш ніж писати про страждання, автор послання пише про надію, яка є живою (1 Пет. 1:4). Логіка Петра полягає в тому, що життя передбачає різного типу випробування. Під випробуванням, які переживають віруючі, розуміється страждання. Страждання, як прояв випробування, допомагають зрозуміти в чому полягає надія страждаючого.

Коли Петро пише про страждання, він використовує незвичну для сучасного читача риторичну і зосереджує увагу не на випробуваннях, а на реакції на них. В 1 Пет. 1:6-7 він радить радіти через змученість всілякими випробуваннями віри. В 1 Пет. 4:12-13 взагалі мова йде про те, що не потрібно дивуватися вогняним випробуванням, а навпаки радіти, адже страждання долучають послідовника Христа до страждань його Вчителя у передчутті есхатологічної надії (1 Пет. 4:13).

Як вже було наголошено, з погляду Петра страждання – це один із проявів випробування. Саме слово «страждання» в різних лексичних проявах зустрічається 15 разів. Чотири рази зустрічається слово «страждання» як іменник (1 Пет. 1:11; 4:13; 5:1 і 5:9). Три із чотирьох разів слово відноситься до страждань Христа і тільки в 1 Пет. 5:9 мова йде про страждання віруючих.

Одинадцять із п'ятнадцяти разів, термін «страждання» використовується Петром як дієслово (1 Пет. 2:19-23; 3:14; 3:17-18; 4:1; 4:14; 4:19 і 5:10). Спостерігається певна закономірність, що більшість разів, страждання стосується Христа (1 Петра 2:21; 2:23; 3:18; 4:1). В текстах 1 Петра 2:20; 3:14; 4:15 страждання подане як чеснота. В 3:17; 4:19 Петро вказує на те, що страждання це воля Бога, в яких потрібно поводити себе гідно, робити добро і вручати свої душі Творцеві. Важливо відмітити, що автор послання в 2:19 створює нову категорію: страждання як несправедливе явище. Цінним є те, що в кінці епістолярного тексту, Петро звершує молитву за тих, хто страждає.

Петро звертає увагу не тільки на страждання і на їх природу, вказуючи, що страждання по своїй природі є несправедливим явищем. Він також неодноразово говорить про справедливу відплату від Господа за спричинення страждань (1 Пет. 1:17; 2:23; 3:12; 3:22; 4:7; 17-18). Автор послання цікаво представляє феномен страждання. Спочатку мова йде про надію, потім про випробування і страждання, яке в більшій мірі є несправедливе. Наріжною ідеєю є те, що Христос також несправедливо страждав, а страждання віруючого є можливістю наслідувати Свого Вчителя і Господа, адже саме через страждання віруючий уподібнюється Христу (1 Пет. 4:13).

Петро показує однозначну позицію Господа, що Він проти тих, хто є причиною страждань, проти тих, хто є інструментом ворога людської душі (1 Пет. 3:12). Важливим є і те, що апостол не тільки констатує факт страждання і божественну справедливу кару тим, через кого диявол спричиняє страждання (1 Пет. 5:8), але і дає поради як протистояти вірою проти уособлення зла.

Петро, який був не просто свідком страждань Христових, але котрий сам терпів страждання і, забігаючи наперед, прийняв мученицьку смерть, дає поради, як поводитись страждаючому в нелегкі часи випробувань.

- Перша порада – брати приклад з Христа, Який не лихословив, не погрожував, а передавав Тому, Хто судить справедливо (1 Пет. 2:23; 4:1).
- Друга порада – не платити злом за зло, а навпаки благословляти, щоб самому отримати благословення (1 Пет. 3:9).
- Третя – робити добро (1 Пет. 3:13-14). Тут важливо наголосити, що мова йде про страждання за праведність, а не за територіальну цілісність країни.
- Четверта – мати добре сумління, щоб ті, які кепкують були засоромлені (1 Пет. 3:16).
- П'ята – розуміти, що страждання допустив Бог, а якщо так, то Він все контролює, тому потрібно довіритися, мовою Петра вручити свої душі Творцеві (1 Пет. 4:19).
- Шоста порада – не нарікати, а підкоритися під міцну руку Господа, щоб Він Сам підвищив і проявив Свою справедливість по відношенню до тих, хто спричиняє страждання віруючим (1 Пет. 5:6).
- Сьома порада полягає в тому, щоб під час страждань необхідно молитися за тих, хто також страждає. Петро говорить, що страждання це невиняткова реальність когось окремо, а ця реальність має загальний характер. Усвідомлення того, що є ті кому важче і молитва за них, допомагають пройти випробування стражданням (1 Пет. 5:10).

36 БОГОСЛОВ'Я СТРАЖДАННЯ, ПРОБЛЕМА ЗЛА І ХРЕСТ ХРИСТІВ

Необхідно сказати, що з одного боку, богослов'я страждань в Першому посланні Петра це не наратив страждань всієї Біблії. Також має сенс уточнити, що під стражданнями розуміються не фізичні муки, звичайне зло чи нещасні випадки^[24], а мова йде про страждання, які пов'язані з переслідуванням за віру. Петро намагався підтримати християн,

^[24] Джордж Ледд, *Богословіє Нового Завета* (СПб.: Библия для всех, 2003), 682.

яким загрожувала небезпека лише за те, що вони просто були християнами^[25]. Подібно як сьогодні українці страждають тому, що вони просто українці, які мають власний погляд на майбутнє. Петро мислить саме в площині страждання за наслідування Вчителю. Реальність страждань була невід'ємною частиною апостольської керігми (Дії 14:22). Доречно в цьому контексті процитувати П. Поперечного, який пише, що Бог звершує спасіння вже тепер, коли Його обрані страждають^[26]. Але навіть в цьому дискурсі помітно, що страждання завжди контрольовані Господом. Причиною страждань є боротьба між світлом і темрявою (1 Пет. 2:9), між Господом і дияволом (1 Пет. 5:7-10). На рахунок останнього Евальд Зайдель пише:

«Весь прогрес людської історії став свідком битви між добром і злом, правдою і її підробкою. Головним ворогом Бога і Його народу був сатана і сили темряви, які приєдналися до нього. Їх наміром завжди було підірвати віру людей в Бога і Його доброту»^[27].

Страждання, як прояв зла – це той інструмент, який використовують атеїсти, щоб продемонструвати, що Бога немає, адже існування зла у світі та існування всеблагого і всемогутнього Бога – несумісні^[28]. Часто можна зустріти спроби маніпуляції з боку горе-лідерів, в дискурсі пояснення наявності страждань в житті віруючого, пояснюючи це причиною існування таємного гріха, або тому, що Бог лишив Свою дитину і допустив страждання через непослух чи недотримання якогось релігійного ритуалу. Перше і друге заперечується досвідом Йова, резолюцією Христа в Єв. Івана 9:2-3, наративом страждання в Першому посланні Петра і наявністю страждань в Церкві Смірні (Об. 2:8-11), де віруючі терпіли страждання, не зробивши нічого крамольного.

Вже зазначалось вище, що використовуючи слово «страждання» Петро в першу чергу апелював до страждань Христа. З цього приводу Н.Т. Райт зазначає, що Новий Завіт і подальша історія християнства показують нам, що християнські богослови в здивуванні і в жаху споглядали розп'яття Христа, і саме в розп'ятті черпали глибоке розуміння зла^[29]. В цьому ж дискурсі Е. Зайдель пише: «Всупереч всім людським міркуванням і очікуванням, хрест був засобом, за допомогою якого Бог отримав остаточну перемогу над гріхом, смертю і дияволом. Знаючи, що його час

^[25] Леон Моррис, *Теология Нового Завета*, Библийская кафедра (СПб.: Библия для всех, 1995), 366.

^[26] П. Поперечный, «Первое послание Петра», в *Славянский библейский комментарий* (Киев: ЕААА, Книгоноша, 2016), 1472.

^[27] Евальд Зайдель, *Божий завіт з людством. Біблійне богослов'я* (Рівне: Дятлик М., 2018), 31.

^[28] Федір Стрижачук, «Логическая проблема зла», *Богомисліє*, вип. 19 (2016): 57.

^[29] Н.Т. Райт, *Тайна зла: откровенный разговор с Богом* (М.: Эксмо, 2010), 85.

обмежений, сатана спрямував свою лють проти народу Божого»^[30]. Досить цінним є те, що Петро концентрує увагу не на дияволі, який ходить як лев, шукаючи кого пожерти, і з яким апостол ототожнює зло, а на стражданнях Христа і воскресінні, що уособлює перемогу.

Філіп Янсі про це написав наступне: «Озираючись назад в той день на Голгофі, можна побачити принцип: Бог перетворює явну поразку в рішучу перемогу»^[31]. В дискурсі наративу страждань і перемоги Христа важливо проголосити, що страждання християнина – це не поразка, а перемога. Адже Петро коли говорить про наслідування Христу, він має на увазі страждання і смерть, витоки цієї ідеї можна побачити, на думку Н.Т. Райта в контексті розмови Ісуса і Петра в Єв. Івана 21:15-20^[32]. Пишучи про страждання він пише з власного досвіду, тому його слова особливо релевантні для читача його текстів. Тільки сприймаючи страждання як перемогу і уподібнення Христу, можна горнутися до Того, Хто витерпів страждання, адже тільки Він має силу потішити страждаючого. Клайв Льюїс пише, що під час страждань найкраще – це повністю віддатися Творцю всією волею, розумом і серцем, адже тільки так в стражданнях можна придбати блаженство про яке пише Петро (1 Пет. 1:6)^[33].

Підводячи підсумки осмислення страждань в Першому посланні Петра, варто зазначити наступне. По-перше, страждання, як частина випробування відбуваються згідно Божої волі, а значить воно контролюване. По-друге, ініціатором страждань є диявол і його земні слуги. По-третє, у більшості випадків страждання є несправедливими, а Бог є справедливий, тому, Він проти тих, хто спричиняє страждання, відповідно, Бог на боці страждаючих. По-четверте, мета страждання не лише чеснота, а і уподібнення Господу, Який також страждав під час боговтілення. По-п'яте, етика страждань полягає у тому, щоб вручити власне життя Господу, робити добрі справи і молитися за інших, які також страждають.

БОГОСЛОВСЬКИЙ НАРАТИВ ЖИВОЇ НАДІЇ

Слово «ἐλπίς» перекладається як надія або очікування^[34]. В Першому посланні воно зустрічається п'ять разів, тричі як іменник (1 Пет. 1:3; 1:21 і 3:15) і двічі як дієслово «ἐλπίζω» (1 Пет. 1:13; 3:5). Спочатку Петро робить заяву про те, що Бог віродив до живої надії через воскресіння Ісуса

^[30] Зайдель, *Божий завіт з людством. Біблійне богослов'я*, 31.

^[31] Филип Янси, *Чому? Питання, які завжди залишаються*. (Київ: Ефетов А.В., 2018), 134.

^[32] Н.Т. Райт, *День, коли почалась Революція: казнь Христа і її наслідки* (М.: ЕКСМО, 2020), 393.

^[33] Клайв Льюїс, *Страдання* (М.: Гнозис, 1991), 77.

^[34] Вейсман, *Греческо-русский словарь*, 416.

Христа (1 Пет. 1:3), тому потрібно повністю класти надію на благодать, що явлена у Христі (1 Пет. 1:13). В 1 Пет. 1:21 автор знову акцентує увагу на те, що завдяки воскресінню мертвих ми маємо не лише віру, але і надію. В 1 Пет. 3:5 пишеться про практичну сторону надії, яка впливала на повсякденну етику. Важливо звернути увагу, що востаннє Петро використовує слово «ἐλπίς» в контексті благовістя, яке витикає від рівня освяченості Христа в серці (1 Пет. 3:15).

В цьому дискурсі варто звернути увагу, що надія представлена як жива, з погляду Клеона Роджерса, життєвість надії є відмінною її рисою^[35]. Тому варто прослідкувати вживання слова «ζῶω», що перекладається як життя чи існування чогось^[36]. Необхідно звернути увагу, що в українських перекладах Біблії, наприклад в перекладі Рафаїла Турконяка, це слово, в більшості випадків, представлено як прикметник (1 Пет. 1:3; 1:23; 2:4-5 і 4:5) окрім текстів 1 Пет. 2:24 і 4:6, де «ζῶω» подається як дієслово^[37], хоча в грецькому тексті в усіх випадках воно використовується в дієслівній формі (2:24; 4:5-6)^[38].

Вперше воно зустрічається в 1 Пет. 1:3 і стосується надії, про що детальніше мова буде йти нижче по тексту. У другому випадку це стосується слова живого Бога (1 Пет. 1:23). Наступний випадок використання показує, що Христос є живий Камінь і що Його учні мають будуватися, мов живе каміння (1 Пет. 2:4-5). В 1 Пет. 2:24 мова йде про мертвість для гріха і життєвість для праведності. В уривках 1 Пет. 4:5-6 слово використовується в контексті суду живих і мертвих, а також в контексті благовістя мертвим духовно, щоб вони почали жити по-Божому.

Більшій екзегетичній увазі потребує уривок 1 Пет. 1:3-12, де представлена богословська онтологія живої надії. З самого початку, Петро акцентує увагу на Благословенному Бозі і Отці Господа Ісуса Христа. Потрібно наголосити, що титул «благословенний» в Новому Завіті, на відміну від Старого, належить лише Господу. Далі увага концентрується на тому, що Бог відроджує зі Свого милосердя до живої надії. Милосердя Господа є джерелом і божественним мотивом до відродження, яке є засобом набуття живої надії.

В поданому дискурсі, важливо відповісти на питання, що таке надія взагалі в біблійному розумінні. Слово «надія» в Біблії зустрічається понад

^[35] Роджерс III, *Новый лингвистический и экзегетический ключ к греческому тексту Нового Завета*, 862.

^[36] *Краткий греческо-русский словарь Нового Завета*, 60.

^[37] Див. в Рафаїл Турконяк, пер., *Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов*, Перше видання (Київ: Українське біблійне товариство, 2021), 144-47.

^[38] Див. в Institut für neutestamentliche Textforschung, ред., *The greek New Testament*, 4th rev. ed (Stuttgart [New York]: Deutsche Bibelgesellschaft United Bible societies, 1994), 785, 787, 788, 790, 794.

150 разів. Основна характеристика надії полягає в очікуванні якихось благ в майбутньому^[39].

В старозавітній період більшість надій були пов'язані з фізичним світом і реальним життям. Мова йде про надію звільнення від ворогів, зцілення від хвороби, очікування обіцяної землі, миру і процвітання. Також в давніх текстах надія рідко пов'язана з майбутнім і в тому числі з потойбічним світом (Іс. 38:18-19), мали надію лиш ті, які були ще живими (Ек. 9:4-6, 10). Тільки під кінець Старого Завіту Бог відкрив Свій задум стосовно Вічного царства (Дан. 2:44; 7:13-14) і воскресіння мертвих (Дан. 12:2).

В новозавітних текстах подібно як і в Старому Завіті, слово надія пов'язана з довірою, але акцент повністю на майбутньому, яке передчувається вірою вже сьогодні^[40]. Незважаючи на те, що Ісус Христос став втіленням і реалізацією надії в новозавітному контексті^[41], в широкому біблійному наративі природа старозавітної надії є релевантною і нині.

Говорячи про живу надію, Петро пропонує мислити іншими богословськими категоріями. Як вже зазначалося, людям, які страждають, звичне не допомагає. Важливо наголосити, що надія в першому столітті була альтернативою світській ідеології безнадійності (Еф. 2:12). Жива надія відрізняється від мертвої в житті чи смерті гаранта цієї надії. Петро представляє живу надію на тлі перемоги Христа. Живий Христос – жива і надія. Воскресіння Ісуса Христа – це божественна підстава живої надії і основа спасіння^[42].

З прочитаного уривку зрозуміло, що надія передбачає спадщину, яку містично церква як спільнота покликаних, здатна частково відчувати вже сьогодні. Спадщина – це і нагорода, і ціль, і втіха страждуючого. Петро міркує старозавітними категоріями, де спадщина це алузія на обіцяну землю Ханаану^[43]. Спадщина може означати як вже отримане майно, так і те, яке ще очікується, тобто, страждуючий має спадщину вже на небі^[44]. Спадщина наділена особливими характеристиками. По-перше спадщина нетлінна (ἀφθαρτον). Петро використовує військовий термін, що означає не пошкоджена і не зіпсована внаслідок війни. Спадщина,

^[39] Райкен, Уилхойт, і Лонгман III, *Словарь библейских образов*, 662.

^[40] Уолтера Елуэлла, ред., *Евангельский словарь библейского богословия* (СПб.: Библия для всех, 2000), 592–96.

^[41] Ксавье Леон-Дюфура, ред., *Словарь библейского богословия* (Киев-Москва: Кайрос, 1998), 619.

^[42] Уильям Макдональд, *Библейский комментарий для христиан. Новый Завет (CLV, 2000)*, 628.

^[43] Джеральд Брэй, ред., *Библейский комментарий отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания*, вип. 11 (Тверь: Герменевтика, 2008), 83.

^[44] Роджерс III, *Новый лингвистический и экзегетический ключ к греческому тексту Нового Завета*, 862.

яку не можуть зруйнувати калібри і кинджали, брудна бомба і навіть тактична ядерна зброя. По-друге, спадщина непорочна (αμίαντον). Не заплямована злом. Коли звільняються території, вони залиті кров'ю, наповнені горем і в усьому чуються крики страждань, спадщина, яку очікує віруючий має іншу природу. Трете, нев'януча (αμόραντον). Це слово використовується, щоб описати квіти надприродної краси, квіти над якими час не має влади^[45].

Дуже цінним в умовах війни і страждання є те, що Петро пише про безпеку. Закрите небо, справедливий мир і гарантії безпеки – це те головне, про що сьогодні мріють українці, про що говорять публічно і про що безупинно молиться церква. Петро акцентує увагу на тому, що Бог береже страждаючих Своєю силою. Засіб божественної охорони – довіра Богу.

Як вже зазначалося, пишучи про страждання, Петро використовує дивну риторичну для сучасного читача. Під час страждань Петро радить радіти^[46]. Більшість перекладів Біблії подають це слово просто як радість (1 Пет. 1:6)^[47]. Але з грецької мови це слово можна перекласти як дуже сильно радіти, і навіть веселитися. К. Роджерс пише, що це дієслово означає велику радість релігійного характеру, яка пов'язана із спогляданням Бога і Його спасіння, яке ж Ним і подароване^[48]. Більше того в 1:8 Петро пише «радієте невимовною і преславною радістю», що служить, з погляду граматики підсиленням дієслова^[49]. Звичайно, що людська природа в цьому бачить відсутність формальної логіки. Але містичний досвід віруючих показує, що ніщо так не приносить радість як духовні перемоги, коли страждаючий вистояв під час випробувань вогнем. Іван Златоуст з цього приводу пише наступне: «Праведні піддаються випробуванням, щоб бути нагородженими»^[50]. Пізніше Петро напише неймовірно в цьому дискурсі слова: «Любі! Не дивуйтеся вогневі, що трапляється для вашого випробування, – наче якомусь дивному випадкові; але радійте, що ви є

^[45] Роджерс III, 862.

^[46] Існує дискусія з приводу того, до чого відноситься повеління «радіти» до спасіння, яке дане Богом чи до страждань віруючого. Детально з дискусією можна познайомитися в Даниел Б. Уоллас, *Углобленный курс грамматики греческого языка. Экзегетический синтаксис Нового Завета* (Новосибирск: Новосибирская библейская богословская семинария, 2010), 364; Витон, «Первое послание Петра», 324.

^[47] Наприклад див. Турконяк, *Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов*, 144.

^[48] Роджерс III, *Новый лингвистический и экзегетический ключ к греческому тексту Нового Завета*, 862.

^[49] Уоллас, *Углобленный курс грамматики греческого языка. Экзегетический синтаксис Нового Завета*, 192.

^[50] Див. Брэй, *Библейский комментарий отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания*, 11:87.

учасниками Христового страждання, щоб і при з'явленні Його слави ви раділи і веселилися. Ви блаженні, коли вас зневажають за Христове Ім'я, бо з вами перебуває Божий Дух слави» (1 Пет. 4:12-14).

Петро вказує на інший рівень взаємин з Богом. Втіхою в стражданнях є те, що страждаючий здатний любити Бога, йому відкрито, в нього є сила це робити. Якщо страждаючий здатний любити Бога, значить він переживає і відчуває Божу любов. Втіхою і є те, що страждаючий здатний довіряти Господу в такі складні моменти свого слідування за Христом. Подібна втіха через новозавітні взаємини з Яхве не була відома старозавітним пророкам. Вони про це розвідували, досліджували, їм не було відкрито іншого, кращого рівня взаємин.

В 1 Пет. 1:3-12 для читача відкривається онтологія живої надії, яка виражається в наступних категоріях. По-перше, джерелом живої надії є милосердя Господа. По-друге, відродження є засіб живої надії. По-третє, підставою живої надії є воскресіння Ісуса Христа. По-четверте, ціль живої надії – спадщина нетлінна, незаплямована і нев'януча. По-п'яте, гарант безпеки живої надії є божественна могутність. По-шосте, жива надія виявляється в радості від споглядання Господа і не залежить від зовнішніх обставин. По-сьоме, етика живої надії – нові взаємини з Яхве.

ПРАКТИЧНО-БОГОСЛОВСЬКІ ТЕЗИ ДЛЯ ХРИСТИЯН В УКРАЇНІ, ЩО ЗАЗНАЮТЬ СТРАЖДАНЬ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Перша теза: війна і все насильство, що відбувається сьогодні, хоч і допущені Господом, але ініціатором страждань українського народу є диявол і його слуги в духовній площині та всі громадяни російської федерації, які вітають, заохочують, підтримують, здійснюють і виправдовують військову агресію проти України у фактичній, історичній площині.

Друга теза: страждання як таке є явищем несправедливим. Тому будь-яке звинувачення в бік страждаючого є несправедливим.

Третя думка: Бог по Своїй волі допускає страждання, але Він виступає проти всіх, хто спричиняє страждання.

Четверта теза: страждання необхідно сприймати як можливість від Господа перевірити, в чому полягає надія послідовників Христа.

П'ята теза: потрібно пам'ятати, що втіха живої надії – це не лише есхатологічні очікування, але і внутрішній стан, який зміцнює людину зсередини, незважаючи на зовнішні обставини.

Шоста теза: в стражданнях важливо горнутися до Господа, адже Він є справедливим і всесильним. Христос не просто виступає проти страждань, Він своїми стражданнями і воскресінням перемагає ворога, який спричиняє страждання в цьому світі. Проте, цей ворог ще живий, він

намагається діяти проти дітей Божих, але перемога над ним є можливою для Його послідовників завдяки вірі в Господа.

Сьомий урок: ми покликані молитися за страждаючих і робити добро всім, хто цього потребує. Допмагаючи іншим, піклуючись про тих, кому гірше, страждаючі мають менше часу думати про власне страждання.

БОГОСЛОВСЬКИЙ НАРАТИВ НАДІЇ І СТРАЖДАНЬ, ПОПУЛЯРНІ РЕФЛЕКСІЇ І ПОДАЛЬШІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Представлені рефлексії є лише мізерним внеском в дослідження біблійного і богословського нарративу страждань і надії. В сучасній популярній богословській літературі є достатня кількість текстів, які можна було б опрацювати детальніше^[51]. В контексті новозавітних досліджень було б цікаво розглянути тематику страждань і надії в наступних категоріях: синоптичні автори, автори соборних послань, в корпусах текстів Павла та Івана. Окрім того, існують й інші напрямки для потенційного аналізу нарративу надії і страждань в богословській площині. Наприклад порівняти між собою нарратив страждань і надії Петра і Якова, чи зробити подібне з текстами Павла та Івана. Також було б цінним розглянути розвиток богослов'я страждань і надії починаючи з осмислення мучеництва до богослов'я надії Юргена Мольтмана.

ВИСНОВКИ

В статті були представлені богословські рефлексії на тему страждань і живої надії в контексті Першого послання Петра. В процесі написання статті були виявлені наступні акценти богослов'я страждань і надії:

- 1) Під стражданням в текстах Петра розуміється переслідування за віру в Господа Ісуса Христа.
- 2) Страждання представлене як те, що походить від диявола і його слуг. З іншого боку, страждання як те, що суміжне з випробуваннями відбувається згідно Божої волі, а значить контролюється Господом.
- 3) Петро показує чітку позицію Господа до тих, хто є причиною страждань, яке по відношенню страждаючого по своїй природі є несправедливим.
- 4) Мета страждання з погляду апостола представляється не тільки як чеснота, але й як уподібнення Господу, Який також страждав під час земного служіння.

^[51] Наприклад, див. Пол Девил Трипп, *Страдание. Евангелие надежды, когда жизнь потеряла смысл* (Одесса: Тюльпан, 2021); Н.Т. Райт, *Главная тайна Библии. Смерть и жизнь после смерти в христианстве*. (Ексмо, 2009); Генри Ноуэн, *В радость обрати мой плач. Через трудные времена с надеждой* (К.: Ефетов А.В., 2018); Кен Хэм і Карл Виланд, *Долиной смертной тени. Как обрести надежду в мире страданий* (Симферополь: Христианский научно-апологетический центр, 2004).

5) В тексті представлена поведінка страждаючого, відданість Господу, радість, здійснення добра, і молитва за інших страждаючих.

6) Новозавітне уявлення надії не лише не відмінє природу старозавітного сприйняття надії, а й робить її по-особливому релевантною в часи страждань.

7) Надія пов'язана з воскресінням мертвих. Якщо страждаючий Христос воскрес, то і ті, які уподібнюються Йому через страждання воскреснуть, в чому і полягає новозавітна ідея надії.

8) Жива надія і її втіха в контексті страждань залежить від розвитку взаємин з Христом.

9) Жива надія має божественну гарантію безпеки, адже що може відлучити страждаючого віруючого від любові Господа, котрий приготував для Своїх послідовників нетлінну і нев'янучу спадщину на небесах.

10) Жива надія походить від Господа, тому її мають всі послідовники Яхве, мета яких благовістити страждаючому світу Ісуса Христа як єдину надію.

БІБЛІОГРАФІЯ

Барт, Карл. *Оправдание и право*. Современное богословие. Москва: ББИ, 2006.

———. «Христианская община и гражданская община». В *Оправдание и право*, 64–116. Современное богословие. Москва: ББИ, 2006.

Браун, Рэймонд. *Введение в Новый Завет*. Вип. 2. Современная библеистика. М.: ББИ, 2007.

Брэй, Джеральд, ред. *Библейский комментарий отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания*. Вип. 11. Тверь: Герменевтика, 2008.

Вейсман, А.Д. *Греческо-русский словарь*. 5ий вид. СПб.: Издание Автора, 1899.

Витон, Дэвид. «Первое послание Петра». В *Новый библейский комментарий: Новый Завет*, 3:317–39. СПб.: Мирт, 2001.

Гатри, Дональд. *Введение в Новый Завет*. Библейская кафедра. Одесса: Одесская богословская семинария, 2005.

Данн, Джеймс. *Единство и многообразие в Новом Завете: исследование природы первоначального христианства*. Москва: ББИ, 2009.

Зайдель, Евальд. *Божий завіт з людством. Біблійне богослов'я*. Рівне: Дятлик М., 2018.

Краткий греческо-русский словарь Нового Завета. СПб.: Библия для всех, 1995.

Леон-Дюфура, Ксавье, ред. *Словарь библейского богословия*. Киев-Москва: Кайрос, 1998.

Льюис, Клайв. *Страдание*. М.: Гнозис, 1991.

Лэдд, Джордж. *Богословие Нового Завета*. СПб.: Библия для всех, 2003.

Макдональд, Уильям. *Библейский комментарий для христиан. Новый Завет*. CLV, 2000.

Моррис, Леон. *Теология Нового Завета*. Библейская кафедра. СПб.: Библия для всех, 1995.

Ноуэн, Генри. *В радость обрати мой плач. Через трудные времена с надеждой*. К.: Ефетов А.В., 2018.

- Покорны, Петр, і Ульрих Геккель. *Введение в Новый Завет. Обзор литературы и богословия Нового Завета*. Современная библеистика. М.: ББИ, 2012.
- Поперечный, П. «Первое послание Петра». В *Славянский библейский комментарий*, 1470–84. Киев: ЕААА, Книгоноша, 2016.
- Райкен, Лиланд, Джеймс Уилхойт, і Тремпер Лонгман III, ред. *Словарь библейских образов*. СПб.: Библия для всех, 2005.
- Райт, Н.Т. *Главная тайна Библии. Смерть и жизнь после смерти в христианстве*. Эксмо, 2009.
- . *День, когда началась Революция: казнь Христа и ее последствия*. М.: Эксмо, 2020.
- . *Тайна зла: откровенный разговор с Богом*. М.: Эксмо, 2010.
- Роджерс III, Клеон Л. *Новый лингвистический и экзегетический ключ к греческому тексту Нового Завета*. СПб.: Библия для всех, 2001.
- Ролофф, Юрген. *Введение в Новый Завет*. Современная библеистика. М.: ББИ, 2016.
- Серль, Джошуа. *Богослов'я у постхристиянському світі*. Сучасна протестантська теологія. Київ: Дух і літера, 2020.
- Стрижачук, Федр. «Логическая проблема зла». *Богомыслие*, вип. 19 (2016): 38–57.
- Трипп, Пол Дэвил. *Страдание. Евангелие надежды, когда жизнь потеряла смысл*. Одесса: Тюльпан, 2021.
- Турконяк, Рафаїл, trans. *Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов*. Перше видання. Київ: Українське біблійне товариство, 2021.
- Уоллас, Даниел Б. *Углобленный курс грамматики греческого языка. Экзегетический синтаксис Нового Завета*. Новосибирск: Новосибирская библейская богословская семинария, 2010.
- Хэм, Кен, і Карл Виланд. *Долиной смертной тени. Как обрести надежду в мире страданий*. Симферополь: Христианский научно-апологетический центр, 2004.
- Шиманович, Андрій. *Біблійна екзегетика Карла Барта: Монографія*. Черкаси: Олександр Третьяков, 2022.
- Элуэлла, Уолтера, ред. *Евангельский словарь библейского богословия*. СПб.: Библия для всех, 2000.
- Янси, Филип. *Почему? Вопрос, который остается всегда*. 2ий вид. Киев: Ефетов А.В., 2018.
- Institut für neutestamentliche Textforschung, ред. *The greek New Testament*. 4th rev. ed. Stuttgart [New York]: Deutsche Bibelgesellschaft United Bible societies, 1994.